

KADINLARIN VE ERKEKLERİN DİJİTAL FARKINDALIK ALGILARI İLE SİBER ZORBALIK/MAĞDURİYET DENEYİMLERİ¹

DIGITAL AWARENESS PERCEPTIONS AND CYBERBULLYING/VICTIMIZATION EXPERIENCES OF WOMEN AND MEN

Doç. Dr. Burcu Rahşan ERİM

*İstanbul Gedik Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi
Psikoloji Bölümü*

ORCID ID: 0000-0003-4145-8969, rahsan.irim@gedik.edu.tr

Buse DURMUŞ

İstanbul Gedik Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

ORCID ID: 0009-0003-8623-9265, buse-545@hotmail.com

ÖZ

Bu çalışma, dijitalleşen dünyada şiddetin değişen doğasını anlamak üzere, kadınların ve erkeklerin dijital farkındalık düzeyleri ile siber zorbalık ve mağduriyet deneyimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla planlanmıştır. Bu bağlamda dijital şiddet, davranışlar ve bireylerin bu davranışları algılama ve değerlendirme biçimleri üzerinden ele alınmıştır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. Çalışmanın örneklemini 107 kadın ve 106 erkek olmak üzere toplam 213 katılımcı oluşturmaktadır. Veriler, Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği ile Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği kullanılarak toplanmış; t-testi, Mann-Whitney U ve korelasyon analizleriyle incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre; kadınların siber zorbalık ve mağduriyet toplam puanları ile dilsel mağduriyet, dilsel zorbalık ve siber sahtecilik (ben yaptım) alt boyutlarında erkeklere oranla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek puanlara sahip olduğu saptanmıştır. Diğer alt boyutlarda ise cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca yapılan korelasyon analizleri, maruz kalınan siber mağduriyet düzeyi ile dijital farkındalık arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığına işaret etmektedir. Şiddet algısının öznel olması, süreçteki bireysel psikolojik faktörlerin rolünü ön plana çıkartmaktadır. Sonuç olarak çalışma, dijital şiddetin önlenmesine yönelik toplumsal müdahalelerin yanı sıra mağduriyetin oluşturabileceği olumsuz psikolojik etkilerle başa çıkmada klinik psikoloji perspektifinden psikolojik dayanıklılığı güçlendirici çalışmaların önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital şiddet, Dijital farkındalık algısı, Siber zorbalık, Siber mağduriyet, Toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

This study was designed to examine the relationship between women's and men's levels of digital awareness and their experiences of cyberbullying and victimization, with the aim of understanding the changing nature of violence in an increasingly digital world. In this context, the study examined digital violence through the lens of behaviors and the ways in which individuals perceive and evaluate these behaviors. The study was conducted using the correlational survey model, one of the quantitative research methods. The study sample consisted of a total of 213 participants, including 107 women and 106 men. Data were collected using the Digital Awareness Perception Scale and the Cyberbullying and Victimization Scale; they were analyzed using t-tests, the Mann-Whitney U test, and correlation analyses. According to the analysis results, women scored significantly higher than men in the total cyberbullying and victimization score, as well as in the linguistic victimization, linguistic bullying, and cyber forgery perpetration ("I did it" / perpetrator form) sub-dimensions. No significant differences were found between genders in the other sub-dimensions. Additionally, correlation analyses indicate that there is no direct relationship between the level of cyber victimization experienced and digital awareness. These findings suggest that experiences of digital violence and awareness cannot be reduced solely to gender, and that cyber exposure may not be directly associated with digital awareness perception. The subjective nature of the perception of violence highlights the role of individual psychological factors in the process. Consequently, the study emphasizes the importance of initiatives aimed at strengthening psychological resilience from a clinical psychology perspective—not only in terms of societal interventions to prevent digital violence but also in coping with the negative psychological effects that victimization may cause.

Keywords: Digital violence, Digital awareness perception, Cyberbullying, Cyber victimization, Gender.

¹ Bu çalışma, Buse Durmuş'un yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Ayrıca, 13.06.2025 tarihinde çevrimiçi düzenlenen T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı IV. Uluslararası Ege Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi'nde "Kadınların ve Erkeklerin Dijital Şiddet Algılama Farklılıkları" başlıklı bildiri özeti olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesi ve dijitalleşmenin hayatın her alanına yayılması; sosyal ilişkileri, iletişim şekillerini ve günlük etkileşim biçimlerini büyük oranda çevrim içi ortamlara taşımıştır. Bu dönüşümle birlikte dijital alan; kimlik gelişimi, sosyal roller ve psikolojik iyi oluş üzerinde doğrudan belirleyici bir güç kazanmıştır. Citron (2014) dijital mecraları, kişilerin özel alanlarının kolaylıkla ihlal edilebildiği ve şiddetin yeni türlerinin görünmez bir şekilde gerçekleştiği bir ortam olarak değerlendirmektedir. Bu durum, dijital şiddetin toplumsal hayatta giderek daha önemli bir sorun haline geldiği göstermektedir.

Dijital takip, tehdit, manipülasyon, itibar zedeleme ve hesap ele geçirme gibi geniş bir eylem yelpazesini kapsayan dijital şiddetin özellikle genç yetişkinlerin duygu durumu, benlik algısı ve sosyal bağlılığı üzerinde belirgin etkiler yarattığı savunulmaktadır. Çevrim içi ortamların fiziksel mekanlardan farklı olarak zamansız ve sınırsız bir erişilebilirlik barındırması, dijital şiddete maruz kalan bireylerin psikolojik dayanıklılığını ve sosyal güvenlik duygusunu doğrudan sarsmaktadır (Tokunaga, 2010).

Kitle iletişim araçları, toplumsal değerlerin ve inanç sistemlerinin oluşumunda yadsınamaz bir güce sahiptir. Bu güç, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretiminde kritik bir rol oynamaktadır (Serhat ve Çelebi, 2026). Günümüz sosyal medya mecralarında yeniden üretilen bu geleneksel roller ise dijital şiddetin hem niteliğini hem de bireyler tarafından algılanma şeklini önemli ölçüde etkilemektedir. Geleneksel cinsiyet rollerinin bireylere yüklediği sosyalleşme süreçleri, hangi davranışların ‘kabul edilebilir dijital eylem’, hangilerinin ise ‘zararlı ya da tehdit edici dijital eylem’ olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Nitekim kadınlar dijital ortamlarda daha çok psikolojik baskı ve cinsiyet temelli örtük dijital şiddet türleriyle karşılaşırken erkeklerin doğrudan saldırgan içeriklerle karşı karşıya kaldığı görülmektedir (Erdur-Baker, 2010). Bireyler, deneyimledikleri bu dijital eylemlere içselleştirdikleri cinsiyet rolleri üzerinden anlamlar yüklemektedirler. Dolayısıyla, dijital şiddetle ilgili bu farklılığın sebeplerinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Dijital şiddetin en yaygın alt boyutlarından olan siber

zorbalık ve siber mağduriyet, geleneksel zorbalıktan sürekli erişilebilirlik ve anonimlik özellikleri ile ayrılmaktadır. Çevrim içi ortamlarda kimliği gizleyebilme avantajı, saldırganlığa yatkın bireylerin eylemlerini rasyonalize etmesini kolaylaştırırken, mağdurların kendilerini savunmalarını güçleştirmektedir ve yaşanan psikolojik hasarı derinleştirmektedir (Bauman vd., 2013). Bu nedenle, siber zorbalık ve mağduriyetin psikososyal dinamiklerinin araştırılması kritik bir gerekliliktir.

Bu şiddet türlerinin yaygınlaşmasını önlemede, bireylerin dijital farkındalık düzeylerinin artırılması ve çevrim içi risk analizi becerilerinin güçlendirilmesi anahtar bir rol oynamaktadır. Riskleri doğru analiz eden bireylerin çevrim içi ortamlarda daha bilinçli hareket ettiği ve bu farkındalığın şiddete karşı güçlü bir koruyucu işlev üstlendiği bilinmektedir (Akbulut, 2016). Mevcut literatürde dijital şiddet genellikle teknik bir güvenlik sorunu ya da siber suç bağlamında ele alınırken, bu davranışların bireylerin bilişsel süreçleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve dijital farkındalık algılarıyla nasıl etkileştiği yeterince incelenmemiştir. Bu araştırma; dijital şiddeti yalnızca pasif bir mağduriyet üzerinden değil, aynı zamanda zorbalık ve sahtecilik boyutlarıyla da ele alarak dijital eylemlerdeki cinsiyet temelli farklılıklara yeni bir perspektif sunmayı hedeflemektedir. Özellikle şiddetin uygulanma biçimlerinin dijitalleşme ile birlikte cinsiyet sınırlarını nasıl aştığını sorgulamaktadır. Bu yönüyle çalışma; dijital şiddet ve farkındalık arasındaki karmaşık ilişkinin sadece teknik bilgiyle açıklanamayacağını ortaya koyarak, koruyucu müdahaleler ile klinik açıdan psikolojik dayanıklılığı artırmaya yönelik çalışmalara özgün bir teorik zemin hazırlamaktadır.

1. ŞİDDET

İnsanlık tarihinin başlamasıyla beraber kendisini gösteren şiddet, farklı disiplinlerde farklı biçimlerde tanımlanmış olsa da genel olarak benzer anlamları taşımaktadır. En temel tanımıyla şiddet, bir kişinin veya bir grubun, başka bir kişiye veya gruba karşı uyguladığı fiziksel ya da psikolojik eylemler bütünüdür. Zaman içerisinde sürekli şekil değiştiren şiddetin; psikolojik, sözel, ekonomik, fiziksel, cinsel gibi farklı boyutları ortaya çıkmış ve yeni alt türleri tanımlanmıştır (Ünsal, 2005). Dolayısıyla şiddet, zaman içerisinde değişime uğrayan ve sürekli

yeniden tanımlanan çok boyutlu bir kavramdır. Özünde eşitsiz güç ilişkileri barındıran bu olgu; literatürde dar kapsamda bir ‘davranış’ olarak, geniş kapsamda ise toplumsal ve sosyo-ekonomik süreçleri içeren bütüncül bir çerçevede kavramlaştırılmaktadır (Özyürek vd., 2018).

Şiddet olgusunun kökenleri literatürde çok boyutlu bir perspektifle ele alınmaktadır. Psikanalitik yaklaşımlar saldırganlığı, bireyin içsel yıkıcı dürtülerinin bir yansıması olarak tanımlamaktadır (Freud, 1920). Biyolojik yaklaşımlar ise bu durumu, insanın evrimsel doğasının kaçınılmaz bir parçası şeklinde ele almaktadır (Lorenz, 2008). Buna karşın Sosyal Öğrenme Kuramı; şiddetin içgüdüsel olmaktan ziyade aile, akran ve medya aracılığıyla modellenerek öğrenilen bir davranış olduğunu savunmaktadır (Bandura, 1971). Özellikle şiddetin toplumsal cinsiyet bağlamındaki yansımaları incelendiğinde, feminist kuramın vurguladığı güç asimetrisi ve ataerkil yapı, şiddeti şekillendiren temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Dekeseredy ve Schwartz, 2011). Günümüzde bu klasik kuramlar, bireyin dürtüsel saldırganlığının ve öğrenilmiş toplumsal cinsiyet rollerinin, dijital platformların sunduğu anonimlik ve sınırsızlık zemininde nasıl yeni bir forma (dijital şiddete) dönüştüğünü anlamak açısından kritik bir teorik altyapı sunmaktadır.

Saldırganlık davranışını biyolojik temellerle ele alan yaklaşım ise bu olguyu beynin nörolojik yapısı ve hormon dengesiyle açıklamaktadır. Biyolojik yaklaşım, saldırganlığın oluşmasında somut biyolojik mekanizmaları ve fizyolojik sistemleri ön plana çıkarması bakımından içgüdü kuramlarından ayrılmaktadır. Bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar; duyuları ve ilkel dürtüleri kontrol eden limbik sistemin, saldırganlık davranışında rolü olduğunu savunmuşlardır. Feminist kuram, şiddetin temelinde yatan en önemli unsurların kültürel, cinsel, ekonomik ve ilişkisel üstünlüğü kapsayan güç dinamikleri ve erkek egemenliğinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Hyde-Nolan ve Juliao, 2011). Feminist yaklaşıma göre kadına yönelik şiddet; erkeğin baskın olduğu, aile içerisindeki gücünü ve iktidarını korumayı hedeflediği ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin erkeğin şiddet uygulayabileceği bir söylemle şekillendiği bir yapıya sahiptir (Dekeseredy ve Schwartz, 2011).

Şiddet olgusunun nedenlerini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen çalışmalar; bu durumu bireysel özellikler, çevresel koşullar ve toplumsal faktörlerin çok boyutlu ve dinamik etkileşimiyle açıklamaktadır. Şiddet eğiliminin bireysel nedenleri incelendiğinde, bireyin hem doğuştan getirdiği biyolojik özellikler hem de psikolojik yapısı ön plana çıkmaktadır. Bireyi şiddete yönelten temel etkenler arasında alkol ve madde bağımlılığı, dürtü kontrol bozukluğu, düşük eğitim düzeyi, geçmişte maruz kalınan istismar veya şiddet öyküleri yer almaktadır. Bunlara ek olarak, şizofreni veya bipolar bozukluk gibi bazı psikiyatrik rahatsızlıkların yanı sıra, vücuttaki hormonal değişimlerin (erken yaşlardaki hormonal dengesizlikler veya dönemsel gerginlikler gibi) de saldırganlığı tetikleyebileceği savunulmaktadır. Beyin travmaları, zehirlenmeler, tümörler ve epilepsi gibi vücuttaki dengeyi bozan ya da sinir sistemini etkileyen tıbbi durumlar, bireyin şiddet gösterme olasılığını artıran bireysel faktörler arasında yer almaktadır (Yıldız vd., 2011). Çevresel koşullar insan gelişimi için kritik bir öneme sahiptir ve bu etkileşimin döllenme anından itibaren başladığı bilinmektedir. Anne karnındaki sıcaklık, gürültü, annenin beslenme tarzı ile ruhsal ve duygusal durumu gibi pek çok etken, henüz doğmamış fetüsün büyüme ve gelişme sürecini etkilemektedir. Şiddet eylemlerinin kökeninde bireysel etkiler ve fiziksel çevrenin yanı sıra, bireyin davranışları şekillendiren toplumsal çevrenin de belirleyici rolü olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda bireyin etkileşim içinde olduğu aile, arkadaş çevresi ve okul gibi sosyalleşme ortamları ön plana çıkmaktadır. Şiddet davranışının en temel kaynağı incelendiğinde, aile kurumunun merkezi bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Bireylerin beslenme, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçların karşılandığı; ruhsal ve bedensel sağlığın korunup geliştirildiği aile ortamı, kimi zaman şiddet içeren olayların yaşandığı bir yere dönüşebilmektedir (Aktaş, 2006).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde şiddet; kadın, yaşlı, engelli ve çocuklara yönelik şiddetin yanı sıra akran, kardeş, flört ve LGBTİ+ bireylere yönelik şiddet gibi pek çok başlık altında sınıflandırılabilir. Şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik/duygusal, dijital şiddet olarak kategorize edildiği görülmektedir (Polat, 2017). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) şiddeti, kendine yönelik, kişilerarası ve

kolektif olmak üzere üç ana kategoride ele alırken; eylemin niteliğine göre fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet alt türleri tanımlanmaktadır (Polat, 2017). Fiziksel güç kullanımı, birey üzerindeki tahakkümün en somut yansımalarından biri olarak kabul edilmektedir (Mor Çatı, 2024). Bireyin psikolojik bütünlüğünü hedef alan duygusal tehdit ve baskı unsurları ise şiddetin daha görünmez ancak bir o kadar yıkıcı boyutunu oluşturmaktadır (Babcock vd., 2000). Öte yandan, cinsel istismar ve ekonomik kontrol mekanizmaları da eşitsiz güç ilişkilerinin farklı eylemsel boyutları olarak karşımıza çıkmaktadır (Fawole, 2008). Literatürde tanımlanan tüm bu geleneksel şiddet biçimleri durağan kavramlar değildir. Aksine, gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte form değiştirmiş; şiddetin içerdiği güç ve tahakküm kurma motivasyonu, siber uzamın sağladığı erişilebilirlik sayesinde dijital şiddet şemsiyesi altında yeni ve daha örtük bir boyut kazanmıştır.”

2. DİJİTAL ŞİDDET

Teknolojik ilerlemeler; bireylerin yalnızca yaşam biçimlerini değil, iletişim pratiklerini de dönüşüme uğratmaktadır. İletişim araçlarındaki çeşitliliğin artması ve sosyal medyanın yaygınlaşması, ikili ilişkilerdeki etkileşim biçimlerinin farklılaşmasına yol açmıştır. Dijital iletişim araçlarının sunduğu yüksek erişilebilirlik, kişiler arası ilişkilerde yeni sorun alanlarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Alanyazın incelendiğinde, dijital mecraların bilinçsiz ve hatalı kullanımının bireyler arası ilişkileri olumsuz yönde etkilediği ve bu durumun yeni bir şiddet türü olarak ortaya çıktığı görülmektedir. İletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet türlerine bir yenisi olan “dijital şiddet” kavramı eklenmiştir. Literatürde siber zorbalık, siber taciz ve çevrim içi ısrarlı takip gibi farklı terimlerle adlandırılrsa da dijital şiddet, temelde bilgisayar ve cep telefonu gibi bilişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilen eylemleri kapsamaktadır. Bu davranışlar; sosyal ağlar, bloglar, dijital oyunlar, kısa mesajlar veya e-posta uygulamaları üzerinden bireylere yönelik tehdit, aşağılama, taciz ve hakaret içerikli eylemleri ifade etmektedir (Patchin ve Hinduja, 2010).

Literatürde dijital şiddet; siber şiddet, sanal şiddet ve çevrim içi taciz gibi farklı terimlerle ifade

edilse de, özünde zarar veren eylemlerin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilmesi yönüyle geleneksel şiddet türlerinden ayrılmaktadır. Bununla birlikte, karşı tarafa kasti ve bilinçli bir şekilde zarar verme niteliği taşıyan dijital şiddet, geleneksel şiddet türleri ile ortak karakteristik özelliklere sahiptir (Seçgin ve Tarı Selçuk, 2023). Alan yazında kavram üzerinde tam bir fikir birliği sağlanamamış olması; olgunun dinamik, çok boyutlu ve sürekli evrilen doğasından kaynaklanmaktadır. Nitekim kavram; siber şiddet, yeni kuşak şiddet, çevrim içi şiddet, siber zorbalık ve siber taciz gibi farklı terimlerle tanımlanmakta, tek ve ortak bir terminolojiye sahip olmadığı görülmektedir (Şener ve Abınık, 2021). Söz konusu terimler çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılsa da bazı araştırmalar bu kavramların kapsam açısından farklılık gösterdiğini belirtmektedirler. Örneğin; siber zorbalık daha çok gençler arasında süreklilik gösteren taciz ve tehdit davranışlarını tanımlarken, dijital şiddet kavramı çevrim içi platformlarda bireylerin özel hayatına, psikolojik bütünlüğüne veya toplumsal itibarına zarar veren daha geniş bir davranış yelpazesini içermektedir. Bu bağlamda dijital şiddet olgusu; sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları, çevrim içi oyunlar veya dijital haberleşme araçları üzerinden farklı biçimlerde kendini gösterebilmektedir.

Dijital şiddet, internet kullanımının yaygınlaşmasıyla doğru orantılı olarak gün geçtikçe artış göstermekte; ancak kapsamıyla ilgili belirsizlikler varlığını sürdürmektedir. Sosyal medya mecralarının kamusal bir alan haline gelmesi, bireyler ve özellikle kadınlar için çeşitli faydalar sağladığı gibi özel alan sınırlarının yok olmasına da zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, sosyal medya araçları kullanarak uygulanan şiddetin doğrudan özel alana yönelik bir şiddet biçimi olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Konu üzerindeki araştırmaların sınırlı olması ve dijital şiddetin yeterince görünür olmaması, bu kavramın sınırlarının kesin olarak çizilmemesine neden olmaktadır.

İletişim teknolojilerinin sağladığı geniş imkanlar bireyler arası bağlantı için yeni kanallar açarken, romantik ilişkiler bağlamında partneri kontrol etme, istismar ve taciz etme eylemleri için de elverişli bir zemin hazırlamıştır. Dijital araçların sunduğu bu erişilebilirlik, failin mağdur üzerindeki denetimini kolaylaştırarak şiddet davranışlarının

ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Romantik ilişkilerde dijital şiddet; ilişki süresi boyunca partneri taciz etmek ya da denetim altında tutmak amacıyla dijital iletişim araçlarını kullanarak sistematik olarak rahatsızlık verme eylemleri olarak tanımlanmaktadır (Zweig vd., 2013). Dijital şiddetin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında, teknolojik gelişmelerin yanı sıra faillerin psikolojik tutumları ve yanlış inanışları etkili olmaktadır. Faillerin dijital ortamlarda yakalanmayacaklarına dair sahip oldukları anonimlik inancı, mağdura fiziksel bir zarar vermedikleri gerekçesiyle yaptıklarının ciddi sonuçlar doğurmayacağını düşünmeleri ve bu süreci bir 'intikam yöntemi' olarak görmeleri temel motivasyon faktörleri arasında yer almaktadır (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013). Ayrıca, bu tür eylemlerin ahlaki olarak meşru görülmesi ya da ahlaka aykırı olmadığına dair geliştirilen hatalı algılar, dijital şiddetin ciddiyetinin toplum tarafından yeterince kavranamamasına yol açmaktadır. Söz konusu durum, dijital şiddetle mücadelede sadece yasal düzenlemelerin değil, aynı zamanda kapsamlı ve yapısal bir toplumsal dönüşümün gerekliliğine işaret etmektedir (Horzum ve Ayas, 2014).

Dijital şiddet olgusu; toplumsal cinsiyet temelli bir perspektifle ele alınarak, bireylerin dijital mecralarda karşılaştığı güç asimetrisi ve ayrımcı pratikler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda dijital şiddet, yalnızca teknik bir aksaklık veya siber güvenlik sorunu değil; aksine toplumsal yapı ve yerleşik cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilen sosyolojik bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu yaklaşım, dijital şiddetin teknoloji aracılığıyla yeniden üretilen ve pekiştirilen bir tahakküm biçimi olduğunu vurgularken, şiddetin kökenindeki toplumsal cinsiyet bakış açısını temel alan tanımlara olan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir (Odabaş, 2025).

Bu perspektifin uluslararası hukuk düzeyindeki en önemli dayanaklarından biri "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme" (CEDAW) bünyesindeki düzenlemelerdir. CEDAW'ın 35 numaralı Genel Tavsiyesinin 20. maddesi, dijital şiddeti doğrudan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle ilişkilendirmekte ve kapsamını şu şekilde genişletmektedir:

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet; özel ya da kamusal alanda insan etkileşiminin olduğu tüm yer ve mecralarda görülmektedir. Bunlar, aile, toplum, kamusal alan, işyeri, boş vakitler, siyaset, spor, sağlık hizmetleri, eğitim ortamlarını ve şiddetin internet ve dijital ortamlarda ortaya çıkan modern türleri gibi teknolojik ortamlarda yeniden tanımlanmış şekillerini kapsar (CEDAW, 2017).

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) de benzer bir yaklaşımla, özellikle kriz dönemlerinde derinleşen şiddet pratiklerine dikkat çekmiştir. "COVID-19 Döneminde Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Dijital Şiddet" başlıklı raporunda dijital şiddet; bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen; bilişim teknolojileri (akıllı telefonlar, internet, sosyal medya, e-posta vb.) kullanılarak gerçekleştirilen, desteklenen veya şiddeti artırılan bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım çerçevesinde dijital şiddet, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen ve dijital alanda güç asimetrisini kalıcı hale getiren toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet türü olarak nitelendirilmektedir (UN Women, 2020).

Arıcak (2011) dijital şiddeti iletişimin dahil olduğu ya da olmadığı zorbalık olarak iki kategoride değerlendirmektedir. İletişimin olmadığı bir dijital zorbalık sürecini 'elektronik zorbalık' olarak adlandırmaktadır; bu süreç casus yazılımlarla hesapların ya da e-postaların şifrelerinin çalınması, teknolojik araçlardaki özel bilgilere izinsiz erişim sağlanmasıyla meydana gelmektedir. 'Elektronik iletişim zorbalığı' olarak adlandırılan ve iletişimin dahil olduğu dijital şiddet ise sosyal medya araçlarını kullanarak kişileri takip etme, aşağılama ya da rahatsız etme davranışlarını kapsamaktadır. Tamer ve Vatanartıran (2014) da çalışmalarında; rahatsız etme, kandırma, siber taciz, iftira, ifşa etme, taklit etme ve dışarıda bırakma gibi başlıklarla dijital şiddetin benzer özellikteki türlerine değinmişlerdir.

Dijital ortamda ifşa etme; bireyin itibarını zedeleme eylemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu tür eylemlerin ağırlıklı olarak flört ilişkilerinde görüldüğü saptanmıştır. İlişkiyi sonlandırmak isteyen veya ayrılan partnerlerden birinin diğer kişiyi, birliktelik

sürecinde rıza gösterilerek çekilen cinsel içerikli video ya da fotoğrafları dijital mecralarda paylaşmak veya yaymakla tehdit etmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Willard, 2007). Dijital şiddetin sıklıkla karşılaşılan türlerinden biri de ‘Mağdur Suçlama’ (Victim Blaming) olarak tanımlanmaktadır. Mağdur suçlama, bireyin maruz kaldığı şiddetin tüm sorumluluğunu şiddet gören kişiye yüklemesi durumudur. Bu süreçte bireylerin, başlarına gelen olumsuz olayların kendi eylemlerinden kaynaklandığına ve bu nedenle yaşadıklarını ‘hak ettiklerine’ dair algı geliştirdikleri gözlemlenmektedir. Esasen bu durum, şiddet failinin eylemini ahlaki açıdan meşrulaştırmak ve sorumluluğu mağdura devrederek sergilenen uygunsuz davranışın etkisini hafifletmek için başvurulmuş bir stratejidir. Söz konusu stratejinin, zorbalığı normalleştiren ve bu eylemdeki rolünü en aza indiren bireylerce kabul edilebilir bir tutum olarak görüldüğü savunulmaktadır. Çevresindeki herkesin hatta dünyanın kendi beklentilerine göre hareket etmesi gerektiğini düşünen bireylerin, bu beklentileri karşılanmayınca zorbalığa yönelmeleri beklenebilir bir durum olarak değerlendirilmektedir (Gökkaya ve Tekinsav Sütçü, 2014). Dijital ortamlarda hedef olarak seçilen kişi veya kişilerle ilgili gerçekleri inkâr etmek, asılsız bilgileri paylaşmak, zarar verme amacıyla söylemlerde bulunmak, gerçek dışı söylentileri yaymak veya bunları doğrudan üçüncü şahıslara iletme gibi davranışlar ‘itibar zedeleme’ olarak tanımlanmaktadır. Bu tür durumlarda hedefteki bireylerin, dijital medya platformlarında kendileriyle ilgili yapılan paylaşımlardan anında haberdar olamayabileceği belirtilmektedir (Willard, 2007). Literatürde itibar zedeleme davranışları; bireye ait fotoğraf, video, ses kaydı ve mesajlaşmalar gibi özel verilerin kişinin rızası olmadan sosyal medya uygulamaları, WhatsApp, e-posta veya akıllı telefonlar gibi dijital araçlar kullanılarak yayılması şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca, bir bireyin kimlik bilgilerini kullanarak sahte sosyal medya hesapları veya e-posta adresleri oluşturmak ve bu hesaplar üzerinden kişinin saygınlığını ve güvenilirliğini zedeleyecek paylaşımlarda bulunmak da bu kapsamda değerlendirilmektedir (Soydınç, 2019). İnternetin yaygın kullanımı ve sosyal medya platformlarının çeşitlenmesiyle birlikte kullanıcılara düşüncelerini özgürce paylaşma ortamı sağlanmaktadır. Bu durum,

sosyal medya ağlarında nefret söylemi içeren paylaşımların ve ifadelerin artmasına yol açmaktadır. Nefret söylemi kavramının evrensel olarak kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamakta; konuyla ilgili yapılan araştırmalarda bu olgunun sınırlarının net bir şekilde belirlenemediği ifade edilmektedir (Waseem, 2016). Dijital mecralarda kullanılan bir ifadenin nefret söylemi olup olmadığı kullanıcılar tarafından farklı yorumlanabilmektedir. Bir kullanıcı belirli bir ifadeyi ‘nefret söylemi’ olarak değerlendirirken, başka bir kullanıcı aynı ifadeyi bu kapsamda görmeyebilir. Bu durum, nefret söyleminin içeriği hakkında kesin sınırların oluşturulmasını güçleştirmektedir (Yaşa ve Öksüz, 2020). Nefret söylemi kavramı, başta önyargılar olmak üzere ırkçılık, yabancı düşmanlığı, cinsiyetçilik, ayrımcılık ve homofobi gibi sonuçlara zemin hazırlamakta ve bireylerin kendinden olmayanlara yönelik nefret içerikli söylemlerde bulunmasına neden olmaktadır (Şensever, 2012). Nefret söylemleri kavramının sıklıkla ırk veya etnik köken ile ilişkilendirilmesi, bu olgunun sadece bu çerçevede sınırlı olduğu düşüncesini doğurabilmektedir. Buna karşın nefret söylemi; yaş, cinsiyet, dış görünüş, engellilik ve yaşlılık gibi farklı temalarda da görülebilmektedir. Nefret söylemi ötekileştirilmeye dayalıdır; diğer bir ifadeyle ‘biz’ ve ‘öteki’ ayrımı yapılarak karşıt olan dışlanması motivasyonu ile gerçekleştirilmektedir. Dil, din, ırk, ekonomik durum, ideoloji, cinsel yönelim ya da fiziksel görünüme göre ötekileştirme yapılabilmektedir (Ozulu, 2014). Bireyler, toplumda aykırı olarak gördükleri unsurlara önyargılı yaklaşabilmektedirler. Bireylerin içinde bulundukları gruba aidiyet duygusuyla bağlı olmaları ve ilgili toplumun normlarına göre hareket etmeleri, diğer grupların özelliklerine ve değerlerine yönelik önyargı geliştirme eğilimini artırmaktadır (Demirtaş, 2004). Dijitalleşmenin sunduğu ulaşılabilirlik, sanallık, yayılma hızı ve etkileşimsellik gibi özellikler; nefret söylemlerinin sosyal medyada daha sık, yaygın ve kolay üretilebilir olmasına sebebiyet vermektedir. Sosyal medya aracılığıyla bireylerin duygu, düşünce ve sanal etkinliklerini özgürce paylaşması, zaman zaman kişi ve gruplar arasında uyuşmazlıklara yol açabilmekte ve ifade özgürlüğü kavramının yanlış anlaşılmasına neden olabilmektedir. Ayrıca dijital platformların evrensel niteliği gereği, ülkelere göre nefret söylemine yönelik farklı yaklaşımlar mevcuttur.

Bu durum, nefret söyleminin genel bir tanımının bulunmadığını; ülkelere ve toplumlara göre tanım ve kurallarda farklılıklar görüldüğünü kanıtlamaktadır (Bulunmaz, 2015). Dijital çağ, insanlığın en eski ve en derin deneyimlerinden biri olan yalnızlık duygusuna sanal dünya içerisinde yeni bir boyut kazandırarak bu hissi radikal bir ideolojiye dönüştürmüştür. “İncel” kültürü olarak tanınan hareket; başlangıçta cinsel deneyimi olmayan ve sosyal dışlanmışlık yaşayan bireylerin bir araya geldiği bir dijital ortamken, zamanla kadın düşmanlığı, şiddet övgüsü ve öfkeyle beslenen bir ideolojiye evrilmiştir. Dijital dünyada kadınlara yönelik gerçekleştirilen nefret söylemi ve sistematik yıldırma stratejileri, uluslararası insan hakları metinlerinde bir hak ihlali ve ayrımcılık biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, kadınların temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarını engelleyen bir ayrımcılık türü olarak kabul etmektedir. Özellikle CEDAW Komitesi’nin 35 No’lu Genel Tavsiye Kararı, teknolojinin gelişimiyle birlikte şiddetin mecrasını değiştirdiğini kabul ederek dijital ortamlardaki nefret söylemi, taciz ve siber zorbalık gibi eylemlerin de sözleşme kapsamında önlenmesi gereken şiddet türleri olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda literatürde önemi vurgulanan dijital şiddetin sistematik ve dışlayıcı yapısı, CEDAW’ın sunduğu ‘fiili eşitlik’ ve ‘şiddetten uzak yaşama hakkı’ perspektifiyle küresel bir hukuki zemine oturmaktadır (Kaos GL, 2023). Dijital taciz; dijital platformlar aracılığıyla kısa mesaj (SMS), WhatsApp, e-posta ya da sosyal medya gibi uygulamalar üzerinden gönderilen, istenmeyen ve rahatsız edici her türlü mesajın iletimi yoluyla gerçekleştirilen taciz davranışları şeklinde ifade edilmektedir (Willard, 2007). Bir eylemin taciz olarak nitelendirilmesi için tekrarlanma özelliği bir ölçüt olarak kabul edilse de kapsam olarak incelendiğinde, dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilen zarar vermeye yönelik her türlü dijital taciz için yeterli görülebilmektedir. Bu noktada, tacize maruz kalan kişinin durumdan etkilenme biçiminin belirleyici kabul edilmektedir (Yaman vd., 2011). Kimliğe bürünme, dijital ortamda bir başkasının kimliğini kullanarak o kişinin yerine geçmek ve bu yolla çeşitli bazı sanal faaliyetlerde bulunmak şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal medya

platformları üzerinden kişileri taklit ederek yanıltmak ve mevcut ilişkilere zarar verecek eylemlerde bulunmak da kimliğe bürünme kapsamında değerlendirilmektedir. Bu eylemi gerçekleştiren failler, taklit ettikleri kişilerin gibi paylaşımlar yapmakta ve içerik üretebilmektedirler. Bir başkasının gerçek ismini, kullanıcı adını, kişisel bilgilerini, profilini ve fotoğraflarını rıza dışı kullanarak üçüncü kişileri bu durumun gerçekliğine ikna etmek, kimliğe bürünmenin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Taklit hesapların, sosyal medya platformlarının neredeyse hepsinde bulunduğu; popüler kişileri, ünlüleri, markaları veya şirketleri hedef alabileceği görülmektedir. Kimliğe bürünerek oluşturulan bu tür hesaplar, günlük dilde sıklıkla ‘anonim hesap’ veya ‘sahte (fake) hesap’ ifadeleriyle de adlandırılmaktadır (Kavut, 2020).

Dijital şiddeti sözel, cinsel, fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddet türlerinden ayıran en önemli etmen, bu eylemin internet bağlantısı sağlayan bilgisayar ve akıllı telefon gibi teknolojik araçlar üzerinden gerçekleştirilmesidir. Bireylerin eğitim, sosyal ve özel yaşamlarını derinden etkileyen ve psikolojik açıdan telafi edilmesi zor olan sonuçlar doğuran dijital şiddetin yaygınlaşmasında, teknolojinin ilerlemesine paralel olarak bilgisayar ve telefon kullanımındaki artış önemli bir kolaylaştırıcı zemin oluşturmaktadır (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013). Bireyler; intikam alma arzusu, psikolojik rahatlama hissi, kıskançlık, kıskırtılma, can sıkıntısı giderme, birini koruma güdüsü, gerçek kimliğini gizleyebilme avantajı, yeni bir kişilik deneme merakı ve yönlendirilmiş duyguları bastırma gibi çeşitli motivasyonlarla dijital şiddet girişiminde bulunabilmektedirler (Varjas vd., 2010). ‘Yönlendirilmiş duygular’ kavramı; bireyin önceden yaşadığı şiddet deneyimlerini asıl faillere değil, durumla ilgili olmayan masum kullanıcılara yönelterek zarar verme niyeti taşıması şeklinde açıklanmaktadır. ‘Kışkırtma’ ise, dijital mecralar üzerinden bir kimseyi şiddet eylemlerine zorlama ya da tahrik etmek durumu olarak tanımlanabilir. Sosyal medya araçları kullanılarak bir kişi hakkında asılsız söylentiler çıkarmak ve o kişiyi kendini savunmak zorunda bırakmak, bu duruma örnek gösterilebilir. Ayrıca dijital şiddet uygulayan faillerin genellikle saldırganca bir tutum içerisinde oldukları, sosyal medyada başka kişilere zarar vererek tatmin duygusu yaşadıkları ve bu yolla kendilerini iyi hissettikleri belirtilmektedir (Arslan,

2020). Günümüzde yaş, eğitim, statü, dil, din ve ırk fark etmeksizin insanların bilgiyi eş zamanlı olarak hem ürettikleri hem de tükettikleri geniş ölçekli bir internet ekosistemi oluşturulmuştur. Bu yeni toplumsal yapının, bireylerin kimlik oluşumlarında derin bir etki yarattığı söylenebilir (Barındık, 2021). Yüz yüze kurulan iletişimde şiddet davranışının faili açıkça bilinmektedir. Buna karşın, dijital ortamlarda eyleme dönüşen şiddet davranışlarında kimlik gizlenme olanakları nedeniyle failin tespiti zorlaşmaktadır. Bu durum, dijital şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesinde kimlik gizleme özelliğini bir ‘fırsat’ olarak sunmaktadır (Yaman vd., 2011). Armağan (2013), dijital mecralarda etkileşime giren kişilerin fiziksel, toplumsal ve kültürel özelliklerinden bağımsız olarak kimlikler kurgulayabildikleri ve iletişim kurarken gerçek kimliklerini saklama eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Sahte hesap oluşturma eğilimi, kişilerin fiziksel çekinceleri, ekonomik kaygıları, sosyal geri çekilme durumları veya cinsiyet ayrımcılığından kaçınma istekleri gibi çeşitli nedenlerden beslenebilmektedir. Kişilerin kendi hayatlarında dışa vurmakta zorlandıkları duygu ve düşünceleri özgür bir şekilde ifade edebilme isteği, sahte bir kimlik oluşumunda temel bir etkidir ve gerçek kimlik ile sanal kimliği birbirinden ayıran en belirgin özelliktir. Bir diğer ayırt edici unsur ise, kişilerin kendi istedikleri ve tatmin oldukları şartlarda sanal kimlik yaratabilme imkanına sahip olmalarıdır (İsmayılzade, 2017). Kullanıcılar, hayalini kurduğu alternatif kimlikleri deneyimlemek amacıyla da dijital mecralarda sahte profil kullanabilmektedirler. Kişinin fiziksel özelliklerini (saç rengi, boy, cinsiyet vb.) farklı göstermesi ya da doğrudan bir başkasının fotoğrafını kendi profiliymiş gibi kullanması, dijital mecralarda yeni bir kişilik denemesine örnek olarak gösterilebilir (Arslan, 2020; Varjas vd., 2010). Sanal kimliklerin ardına sığınması ve gerçek kimlik tespitinin zorluğu, dijital şiddet eylemlerinin yaygınlaşmasında diğer kullanıcıları da cesaretlendirici bir rol oynayabilmektedir. Yüz yüze iletişim süreçlerinin aksine, bilişim teknolojilerinin sunduğu sanal ortamlarda insan davranışlarına yön gösteren toplumsal normların ve katı kanunların bulunmaması ya da işlenen suçların ciddi bir hukuki ceza karşılığının olmadığı yönündeki inanç, kişilerin dijital şiddete yönelmelerine neden olabilmektedir (Arslan, 2020). Bir başka ifadeyle, dijital ortamda hukuki açıdan denetimin zor olması internet kullanıcılarına aşırı bir ifade serbestisi sun-

makta ve bu sınır tanımazlık durumu şiddet eylemlerini doğurabilmektedir (Yaman vd., 2011). Şiddete uğrayan kişilerin kendilerine tanınan yasal haklardan yeterince haberdar olmamaları ve bu suçlara öngörülen cezaların (örneğin sadece idari para cezası düzeyinde kalması) yetersiz görülmesi; hukukun dijital şiddet girişimleri konusunda caydırıcı veya önleyici bir işleve sahip olmadığı algısı yaratmış ve bu şiddet türünün yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Bilişim hukuku alanındaki yaptırımların tam anlamıyla uygulanmaması veya eksik kalması, şiddet eğilimli bireyler üzerinde mutlak özgür bir dijital ortam algısı oluşturmuş; sonuç olarak psikolojik, ekonomik, fiziksel veya cinsel şiddette olduğu gibi dijital şiddet araçlarına da kolaylıkla başvurabilecekleri bir ortam yaratmıştır (Yıldırım, 2019). Başlangıçta sadece veri alışverişi yapılmasını sağlayan bir ağ olarak kurgulanan internet, kullanım alışkanlıklarının farklılaşmasıyla birlikte dönüşüm geçirmiş ve ‘sosyal medya’ olarak yeniden tanımlanmıştır. İnternetin bu yeni formuyla içerik kontrolünü kullanıcılara bırakması, dijital mecralarda kişilerin birbirleriyle olan etkileşimi kolaylaştırmış ve erişim ağını olağanüstü genişletmiştir. Bu bağlamda kullanıcılar birbirlerine istedikleri yerde, zamanda ve şekilde erişim sağlayabilmiş, özel hayatın gizliliği, mahremiyet ve geçmiş verilere ulaşım kolaylığı gibi olgular tartışmaya açılmıştır. Bu noktada özel alan ile kamusal alan arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir dönüşüm yaşanmıştır (Arık, 2018).

3. YÖNTEM

Bu araştırma, kadınlar ve erkekler arasında dijital farkındalık algısı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimlerine ilişkin farklılıkları incelemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. Araştırmanın bağımsız değişkeni cinsiyet; bağımlı değişkenleri ise dijital farkındalık algısı, siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleridir. Araştırmanın evrenini, 18-65 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Katılımcılara Ağustos - Eylül 2025 tarihleri arasında kartopu örnekleme yöntemiyle çevrim içi (Google Form) olarak ulaşılmıştır. G*Power (3.1.9.4) programıyla yapılan güç analizi sonucunda hedef örneklem en az 210 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırma farklı sosyodemografik özelliklere sahip 106 erkek ve 107 kadın olmak üzere toplam 213 katılımcıyla tamamlanmıştır. Çalışmada 18 yaşından küçük olmak ve

onam vermemek dışlama kriteri olarak belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde; Demografik Bilgi Formu, Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği (DFAÖ) ile Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği (SZMÖ) kullanılmıştır. Gedik Üniversitesi Etik Komisyonunun alınan izin doğrultusunda, araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına göre online onam alınarak gerçekleştirilmiştir.

Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği (DFAÖ); Karakuş ve Kılıç (2024) tarafından geliştirilmiştir. 5’li Likert tipindeki ölçek 20 madde ve 5 alt boyuttan (riskler, olumlu etkiler, olumsuz etkiler, etik/yasal boyut, sosyal/iletişim boyutu) oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla yapılan Cronbach’s Alpha analizi sonucunda, Cronbach’s Alpha katsayısı 0,941 olarak bulunmuştur. Standartlaştırılmış maddeler üzerinden hesaplanan Cronbach’s Alpha değeri ise 0,945’tir. Elde edilen bu değerler, Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği’nin ve ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğunu ve ölçeğin dijital farkındalık algısını güvenilir bir biçimde ölçtüğünü ortaya koymaktadır.

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği (SZMÖ); Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilmiştir. Siber Zorbalık (SZÖ-“Ben Yaptım”) ve Siber Mağduriyet (SMÖ-“Bana Yapıldı”) olmak üzere 22’şer maddelik iki paralel formdan oluşmaktadır. 5’li Likert tipindeki ölçekler; siber dilsel zorbalık/mağduriyet (SDZ), kimliği gizleme (KG) ve siber sahtecilik (SS) olmak üzere 3 alt boyuta sahiptir. Yüksek puanlar ilgili davranış veya maruziyetin arttığını gösterir. Ölçeğin güvenirliği Cronbach’s Alpha katsayısı ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda Cronbach’s Alpha katsayısı 0,964, standartlaştırılmış maddeler üzerinden hesaplanan Alpha değeri ise 0,970 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği’nin son derece yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

4. BULGULAR

4.1 Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler, Sosyal Medya Kullanım Süreleri, Dijital Şiddet Deneyiminin Dağılımları

Araştırmaya dahil edilen toplam 213 katılımcının cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, sosyal

medya kullanım süreleri ve dijital şiddet deneyimlerine ilişkin dağılımları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri, Sosyal Medya Kullanım Süreleri, Dijital Şiddet Deneyimine İlişkin Dağılım

Değişkenler	Gruplar	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	107	50,2
	Erkek	106	49,8
Yaş	18-25 yaş	41	19,2
	26-35 yaş	54	25,4
	36-45 yaş	46	21,6
	46-55 yaş	37	17,4
	56-65 yaş	35	16,4
Medeni Durum	Bekar	92	43,2
	Evli	121	56,8
Eğitim Durumu	İlköğretim	2	0,9
	Lise	38	17,8
	Ön lisans	22	10,3
	Lisans	103	48,4
	Yüksek Lisans	45	21,1
	Doktora	3	1,4
Toplam		213	100
Sosyal Medya Kullanım Süresi	1 saatten az	16	7,5
	1–2 saat	73	34,3
	2 – 4 saat	80	37,6
	4–6 saat	36	16,9
	6 saatten fazla	8	3,8
Toplam		213	100
Dijital Şiddete Maruz Kalma	Evet	56	26,3
	Hayır	121	56,8
	Emin değilim	36	16,9
Dijital Şiddete Maruz Kalan Birine Tanıklık Etme	Evet	105	49,3
	Hayır	73	34,3
	Hatırlamıyorum	35	16,4
Dijital Şiddete Maruz Kaldıktan Sonra Psikolojik Destek Alma	Evet, profesyonel destek aldım	1	0,5
	Evet, ailemden/ arkadaşlarımdan destek aldım	3	1,4
	Hayır, almadım	41	19,2
	Gerek duymadım	42	19,7
	Maruz kalmadım	126	59,2
Toplam		213	100

Cinsiyet dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan kadın (%50,2; n=107) ve erkek (%49,8; n=106) katılımcıların oranlarının birbirine oldukça yakın bir dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Yaş grupları dağılımına göre katılımcıların en büyük bölümünü 26–35 yaş grubu (%25,4; n=54) oluşturur. Medeni duruma ilişkin bulgular ise katılımcıların yarısından fazlasının evli (%56,8; n=121), geriye kalan grubun ise bekar (%43,2; n=92) olduğunu göstermektedir. Eğitim seviyesi açısından, grubun neredeyse yarısının lisans mezunu (%48,4; n=103) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların günlük sosyal medya kullanım süreleri incelendiğinde; büyük bir çoğunluğun günde 2–4 saat (%37,6; n=80) ve 1–2 saat (%34,3; n=73) aralığında sosyal medyada vakit geçirdiği saptanmıştır.

Katılımcıların dijital şiddet deneyimine ilişkin bulgular incelendiğinde; bireylerin yarıdan fazlası daha önce dijital şiddete maruz kalmadığını (%56,8; n=121) belirtirken, önemli bir kesimi bu tür bir şiddete maruz kaldığını (%26,3; n=56), geriye kalan grup ise bu konuda emin olmadığını (%16,9;

n=36) ifade etmiştir. Dijital şiddete maruz kalan bir bireye tanıklık etme durumu değerlendirildiğinde, katılımcıların yaklaşık yarısının böyle bir duruma şahit olduğu (%49,3; n=105) saptanmıştır.

Dijital şiddete maruz kaldıktan sonra destek alma durumlarına bakıldığında, katılımcıların çok küçük bir kısmının profesyonel (%0,5; n=1) ya da sosyal destek (%1,4; n=3) aldığı belirtilmektedir. Buna karşılık şiddete uğramasına rağmen destek almadığını (%19,2; n=41) veya destek almaya gerek duymadığını (%19,7; n=42) ifade edenlerin oranının oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2 Tanımlayıcı İstatistiksel Bulgular ve Verilerin Normal Dağılımının İncelenmesi

Bu araştırmada katılımcıların Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği ile Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Bu istatistikler aracılığıyla katılımcıların ölçeklere verdikleri yanıtların merkezi eğilim ve dağılım özellikleri değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Ortalama Puanlar, Standart Sapmalar ve Çarpıklık-Basıklık Bulguları

Değişkenler	N	Min	Max	Mean	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Dijital Farkındalık Algı Ölçeği Toplam	213	20	100	80,7136	13,42019	-1,394	1,814
Siber saldırılar, virüs, bilişim suçları, korsan içerik	213	5	25	21,1596	4,19488	-1,245	1,241
Öğrenme, motivasyon, yaşam kolaylığı	213	5	25	18,8122	4,45549	-0,702	0,319
Sağlık sorunları, bağımlılık, sosyalleşme olumsuzluğu	213	4	20	15,9765	3,06447	-0,868	0,931
Dijital etik, haklar, sorumluluklar	213	3	15	12,7418	2,39968	-1,329	1,962
Sosyal medya, online iletişim, dijital sosyal etkileşim	213	3	15	12,0235	2,38399	-0,909	0,931
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği Toplam	213	87	220	203,5258	20,9457	-2,37	7,712
Dilsel mağduriyet	213	7	35	31,3192	4,77132	-1,678	3,546
Dilsel Zorbalık	213	14	35	32,2113	4,51282	-1,977	3,506
Kimliğe bürünme (Bana yapıldı)	213	5	25	22,0798	3,29354	-1,815	4,665
Kimliğe bürünme (Ben yaptım)	213	8	25	23,3756	2,52717	-2,372	7,694
Siber sahtecilik (Bana yapıldı)	213	14	50	46,3146	6,0141	-2,781	9,651
Siber sahtecilik (Ben yaptım)	213	21	50	48,2254	4,00188	-3,414	14,443

Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği'nden elde edilen puanlara ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği puanlarına ilişkin yapılacak karşılaştırma ve ilişki analizlerinde parametrik istatistiksel testler kullanılmıştır.

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği'nden elde edilen puanlara ilişkin aritmetik ortalama incelendiğinde, katılımcıların siber zorbalık ve/veya mağduriyet deneyim düzeylerinin belirli bir düzeyde yoğunlaştığı görülmektedir. Siber zorbalık ve mağduriyet ölçeğinden elde edilen ortalama puanın yüksek olması, katılımcıların siber zorbalık ve mağduriyet deneyimlerinin görece yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ancak standart sapma değerleri, katılımcıların bu ölçeğe verdikleri yanıtlar arasında görece daha geniş bir dağılım olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, katılımcıların siber zorbalık ve mağduriyet deneyimlerinin homojen olmadığını, bireysel deneyimler açısından farklılıklar içerdiğini düşündürmektedir. Tablo 2'de sunulan minimum ve maksimum değerler, ölçeklerin alabileceği teorik sınırları değil, araştırma örnekleminde elde edilen gözlenen (gerçekleşen) en düşük ve en yüksek puanları yansıtmaktadır. Alt boyutlardaki gözlenen minimum puanların toplamının, toplam ölçekten elde edilen gözlenen minimum puanla doğrudan örtüşmemesi; katılımcıların farklı alt boyutlarda farklı yanıt örüntüleri sergilemesinden kaynaklanan beklenen bir durumdur. Söz konusu ölçeğin çarpıklık ve özellikle basıklık (7,71 ile 14,44 arası) değerleri incelendiğinde, veride uç değerle-

rin bulunduğu ve normal dağılım sınırlarının ciddi şekilde dışına çıkıldığı saptanmıştır. Siber zorbalık ve mağduriyet gibi spesifik davranışların toplumun geneline homojen dağılmaması ve belirli bir grupta yoğunlaşması bu uç değerlerin oluşmasının temel nedenidir. Bu nedenle, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği'nden elde edilen puanların analizinde normal dağılım varsayımına dayanmayan parametrik olmayan (non-parametrik) testler tercih edilerek verideki uç değerlerin analiz üzerindeki olumsuz etkisi kontrol altına alınmıştır.

Bu doğrultuda araştırmada, Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği için Bağımsız Örneklem t-Testi, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği için Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır. İki ölçek arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise, ölçeklerden birinin normal dağılım göstermemesi nedeniyle Spearman rho korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Bu yaklaşım, analizlerin her bir ölçeğin dağılım özelliklerine uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlamış ve elde edilen sonuçların istatistiksel açıdan geçerli ve güvenilir olmasına katkıda bulunmuştur.

Araştırmada katılımcıların Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği ve ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Bağımsız Örneklem t-Testi uygulanmıştır. Analiz öncesinde yapılan Levene varyans homojenliği testi sonuçlarına göre tüm değişkenler için varyansların homojen olduğu belirlenmiştir ($p>.05$). Bu nedenle analiz sonuçları, varyansların eşit olduğu varsayımına göre yorumlanmıştır.

Tablo 3. Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği için Cinsiyet Değişkeni T-Testi

Ölçek	Cinsiyet	N	Ort	Ss	t	sd	p
Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği Toplam	Kadın	107	80,7	13,26	-0,014	211	0,989
	Erkek	106	80,73	13,65			
Siber saldırılar, virüs, bilişim suçları, korsan içerik	Kadın	107	20,99	4,05	-0,59	211	0,556
	Erkek	106	21,33	4,35			
Öğrenme, motivasyon, yaşam kolaylığı	Kadın	107	18,77	4,52	-0,151	211	0,88
	Erkek	106	18,86	4,41			
Sağlık sorunları, bağımlılık, sosyalleşme olumsuzluğu	Kadın	107	16,12	3,14	0,693	211	0,489
	Erkek	106	15,83	2,99			
Dijital etik, haklar, sorumluluklar	Kadın	107	12,83	2,48	0,549	211	0,584
	Erkek	106	12,65	2,32			
Sosyal medya, online iletişim, dijital sosyal etkileşim	Kadın	107	11,99	2,5	-0,201	211	0,841
	Erkek	106	12,06	2,27			

Not: $p<.05$ düzeyinde anlamlılık kabul edilmiştir. Levene testi sonuçlarına göre tüm değişkenlerde varyansların homojen olduğu görülmüş ve analizler "equal variances assumed" satırı dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği toplam puanları incelendiğinde, kadın katılımcıların ortalama puanının (80,70) erkek katılımcıların ortalama puanına (80,73) oldukça yakın olduğu saptanmıştır. Yapılan t-testi sonucu incelendiğinde, kadın ve erkek katılımcıların toplam ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(211)=-0,014$; $p=0,989$).

Ölçeğin “Siber saldırılar, virüs, bilişim suçları, korsan içerik” alt boyutunda erkek katılımcıların ortalama puanının (21,33), kadın katılımcılara (20,99) kıyasla bir miktar daha yüksek olduğu görülse de bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t(211)=-0,590$; $p=0,556$).

“Öğrenme, motivasyon, yaşam kolaylığı” alt boyutuna ilişkin bulgular incelendiğinde kadın ve erkek katılımcıların ortalama puanlarının birbirine oldukça yakın olduğu ve gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir ($t(211)=-0,151$; $p=0,880$).

“Sağlık sorunları, bağımlılık, sosyalleşme olumsuzluğu” alt boyutunda kadın katılımcıların ortalama puanı (16,12), erkek katılımcıların puanından (15,83) daha yüksek olmakla birlikte bu farkın da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($t(211)=0,693$; $p=0,489$).

Benzer şekilde, “Dijital etik, haklar, sorumluluklar” alt boyutunda kadın katılımcıların ortalama puanlarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu görülse de, bu fark anlamlı değildir ($t(211)=0,549$; $p=0,584$).

Son olarak “Sosyal medya, online iletişim ve dijital sosyal etkileşim” alt boyutunda erkek katılımcıların ortalama puanının (12,06) kadın katılımcıların ortalama puanından (11,99) yüksek olduğu, ancak bu farkın da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($t(211)=-0,201$; $p=0,841$).

Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği’nin toplam puanı ve tüm alt boyutları açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği için Cinsiyet Değişkeni Mann-Whitney U

Ölçek	Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	P (2 yönlü)
Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği Toplam	Kadın	107	117,48	12.570,00	4550	-2,499	0,012
	Erkek	106	96,42	10.221,00			
Dilsel Mağduriyet	Kadın	107	118,55	12.685,00	4435	-2,861	0,004
	Erkek	106	95,34	10.106,00			
Dilsel Zorbalık	Kadın	107	120,91	12.937,50	4182,5	-3,56	0,000
	Erkek	106	92,96	9.853,50			
Kimliğe Bürünme (Bana Yapıldı)	Kadın	107	111,57	11.937,50	5182,5	-1,104	0,27
	Erkek	106	102,39	10.853,50			
Kimliğe Bürünme (Ben Yaptım)	Kadın	107	108,87	11.649,50	5470,5	-0,478	0,633
	Erkek	106	105,11	11.141,50			
Siber Sahtecilik (Bana Yapıldı)	Kadın	107	113,1	12.102,00	5018	-1,514	0,13
	Erkek	106	100,84	10.689,00			
Siber Sahtecilik (Ben Yaptım)	Kadın	107	114,92	12.296,50	4823,5	-2,194	0,028
	Erkek	106	99	10.494,50			

Araştırmada siber zorbalık ve mağduriyet düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla, ilgili ölçeğin toplam puanı ve alt boyutlarından elde edilen puanların dağılımı normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği toplam puanları incelendiğinde, kadın katılımcıların sıra ortalamasının (117,48) erkeklerden (96,42) daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($U = 4550,00$; $z = -2,499$; $p = 0,012$).

Dilsel mağduriyet alt boyutu açısından da kadınların sıra ortalamasının (118,55) erkeklerden (95,34) anlamlı düzeyde farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($U = 4435,00$; $z = -2,861$; $p = 0,004$).

Dilsel zorbalık alt boyutu için incelendiğinde de benzer bir tablo görülmektedir. Kadınların sıra ortalaması 120,91 iken, erkeklerin sıra ortalaması 92,96'dır ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($U = 4182,50$; $z = -3,560$; $p < 0,001$).

Kimliğe bürünme (bana yapıldı) alt boyutunda ka-

dınların sıra ortalaması erkeklerden daha yüksek olmasına rağmen (111,57'ye karşı 102,39), bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($U = 5182,50$; $z = -1,104$; $p = 0,270$). Benzer şekilde, kimliğe bürünme (ben yaptım) boyutunda da cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($U = 5470,50$; $z = -0,478$; $p = 0,633$).

Siber sahtecilik (bana yapıldı) boyutunda da kadınların sıra ortalaması daha yüksek görünmekle birlikte (113,10'a karşı 100,84), bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($U = 5018,00$; $z = -1,514$; $p = 0,130$). Buna karşın, siber sahtecilik (ben yaptım) alt boyutunda kadınların sıra ortalaması (114,92), erkeklerin sıra ortalamasından (99,00) anlamlı düzeyde yüksektir ($U = 4823,50$; $z = -2,194$; $p = 0,028$).

Genel olarak bakıldığında; siber zorbalık ve mağduriyetin özellikle dilsel mağduriyet, dilsel zorbalık, siber sahtecilik (ben yaptım) ve toplam puan düzeyinde kadınların puanlarının erkeklerden anlamlı bir biçimde yüksek olduğu; diğer alt boyutlarda ise cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

4.3 Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği ile Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği Arasındaki İlişki

Tablo 5. Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği ile Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği Arasındaki İlişkilere Ait Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları (N=213)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Dijital Şiddet Algı Ölçeği Toplam	1,000	,757**	,769**	,710**	,747**	,719**	-0,006	0,052	0,060	-0,090	-0,007	-0,029	0,132
2. Siber saldırılar, virüs, bilişim suçları, korsan içerik		1,000	,405**	,442**	,546**	,422**	-0,052	0,056	0,078	-,180**	-0,061	-,154*	0,028
3. Öğrenme, motivasyon, yaşam kolaylığı			1,000	,441**	,460**	,520**	0,080	0,060	0,112	0,035	0,062	0,082	,194**
4. Sağlık sorunları, bağımlılık, sosyalleşme olumsuzluğu				1,000	,532**	,491**	-0,013	0,036	-0,004	-0,013	0,026	0,022	0,099
5. Dijital etik, haklar, sorumluluklar					1,000	,605**	-0,037	0,052	0,001	-0,118	-0,054	-0,052	0,110
6. Sosyal medya, online iletişim, dijital sosyal etkileşim						1,000	-0,124	-0,047	-0,112	-0,122	-0,094	-0,072	0,054
7. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği Toplam							1,000	,845**	,733**	,783**	,645**	,810**	,675**
8. Dilsel mağduriyet								1,000	,654**	,565**	,397**	,615**	,474**
9. Dilsel Zorbalık									1,000	,416**	,542**	,437**	,601**
10. Kimliğe bürünme (Bana yapıldı)										1,000	,573**	,685**	,448**
11. Kimliğe bürünme (Ben yaptım)											1,000	,450**	,544**
12. Siber sahtecilik (Bana yapıldı)												1,000	,686**
13. Siber sahtecilik (Ben yaptım)													1,000

Araştırmada Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği ile Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, ölçeklerden en az birinin normal dağılım göstermemesi sebebiyle Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde, Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği toplam puanı ile kendi alt boyutları arasında pozitif yönlü, yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($r=,710$ ile $r=,769$; $p<.01$). Bu bulgu, dijital farkındalık algı ölçeğinin tüm alt boyutlarıyla tutarlı bir yapı sergilediğini ve ölçeğin yapısal bütünlüğünü desteklediğini göstermektedir.

Bununla birlikte, Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği'nin kendi alt boyutları arasında orta ve yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir ($r=,397$ ile $r=,845$; $p<.01$). Bu durum, siber zorbalık ve mağduriyet davranışlarının farklı türlerinin birbirleriyle ilişkili olduğunu ve bu davranışların çoğunlukla birlikte ortaya çıkabildiğini göstermektedir.

Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği toplam puanı ile Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği toplam puanı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-0,006$; $p>0,05$). Bu bulgu, dijital farkındalık düzeyinin siber zorbalık ve mağduriyet ile doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği toplam puanı ile siber zorbalık ve mağduriyetin alt boyutları olan dilsel mağduriyet, dilsel zorbalık, kimliğe bürünme ve siber sahtecilik boyutları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. ($p>0,05$). Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, cinsiyetin siber zorbalık ve mağduriyet üzerinde kısmi bir etkisinin bulunduğu, ancak dijital farkındalık ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

4.4 Eğitim Durumuna Göre Dijital Farkındalık Algısının İncelenmesi

Katılımcıların eğitim durumlarına göre Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği (DFAÖ) ve alt boyutlarından aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre DFAÖ Alt Boyut Puanlarının Karşılaştırılması (ANOVA)

Ölçek	Eğitim Durumu	N	X	Ss	F	p	Fark (Post Hoc Gabriel)
Siber saldırılar, virüs, bilişim suçları, korsan içerik	İlköğretim	2	25,0000	0,00000	2,330	0,044	Lise ve Yüksek Lisans arasında ($p:0,030$)
	Lise	38	19,5263	4,56625			
	Ön lisans	22	20,6818	4,98938			
	Lisans	103	21,2621	4,07999			
	Yüksek Lisans	45	22,3111	3,41669			
	Doktora	3	22,0000	3,60555			
	Total	213	21,1596	4,19488			
Öğrenme, motivasyon, yaşam kolaylığı	İlköğretim	2	22,5000	3,53553	1,415	0,220	Yok
	Lise	38	18,4474	5,68401			
	Ön lisans	22	17,5909	3,97203			
	Lisans	103	18,6214	4,32076			
	Yüksek Lisans	45	20,0444	3,69862			
	Doktora	3	18,0000	3,46410			
	Total	213	18,8122	4,45549			
Sağlık sorunları, bağımlılık, sosyalleşme olumsuzluğu	İlköğretim	2	19,5000	0,70711	0,615	0,688	Yok
	Lise	38	15,6579	3,68544			
	Ön lisans	22	16,0455	3,03122			
	Lisans	103	15,9709	3,07251			
	Yüksek Lisans	45	16,0667	2,59720			
	Doktora	3	16,0000	1,73205			
	Total	213	15,9765	3,06447			

Dijital etik, haklar, sorumluluklar	İlköğretim	2	14,5000	0,70711			
	Lise	38	12,2105	2,86788			
	Ön lisans	22	12,3636	2,57359			
	Lisans	103	12,7184	2,44315	1,249	0,288	Yok
	Yüksek Lisans	45	13,3111	1,71653			
	Doktora	3	13,3333	1,15470			
	Total	213	12,7418	2,39968			
Sosyal medya, online iletişim, dijital sosyal etkileşim	İlköğretim	2	13,0000	2,82843			
	Lise	38	12,0263	2,83308			
	Ön lisans	22	11,8636	2,29483			
	Lisans	103	11,8544	2,37391	0,453	0,811	Yok
	Yüksek Lisans	45	12,4000	2,07145			
	Doktora	3	12,6667	2,51661			
	Total	213	12,0235	2,38399			

Yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre; katılımcıların eğitim durumları ile Dijital Farkındalık Algısı Ölçeği'nin "Siber saldırılar, virüs, bilişim suçları ve korsan içerik" alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($F=2,330$; $p=0,044$). Ortalamalar incelendiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe siber saldırılara yönelik farkındalık puanlarının arttığı görülmektedir. Post-Hoc Gabriel testi sonuçlarına göre; özellikle Yüksek Lisans mezunlarının farkındalık ortalaması, lise mezunlarına oranla anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p=0,030$). Buna karşın; "Öğrenme ve motivasyon", "Sağlık sorunları ve bağımlılık", "Dijital etik ve haklar" ile "Sosyal medya ve online iletişim" alt boyutlarında eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.5 Sosyal Medya Kullanım Süresine Göre Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeğinin İncelenmesi

Araştırma kapsamında katılımcıların sergiledikleri siber zorbalık davranışları ve maruz kaldıkları siber mağduriyet deneyimlerinin, günlük ortalama sosyal medya kullanım süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle analizde non-parametrik testlerden Kruskal-Wallis H testi kullanılmış. Siber zorbalık ve mağduriyet boyutlarına ilişkin analiz sonuçları sırasıyla Tablo 7'de ve Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal Medya Kullanım Süresine Göre Siber Zorbalık Alt Ölçek Puanlarının Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Günlük Sosyal Medya Kullanım Süresi	N	Sıra ortalaması	Sd	p
Siber sahtecilik (Ben yaptım)	1 saatten az	16	118,50		
	1-2 saat	73	111,35		
	2 - 4 saat	80	100,06	3,252	0,517
	4-6 saat	36	105,31	4	
	6 saatten fazla	8	121,38		
	Total	213			
Dilsel Zorbalık	1 saatten az	16	132,38		
	1-2 saat	73	108,13		
	2 - 4 saat	80	100,29	4,331	0,363
	4-6 saat	36	109,01	4	
	6 saatten fazla	8	103,94		
	Total	213			

Kimliğe bürünme	1 saatten az	16	123,84			
(Ben yaptım)	1-2 saat	73	113,83			
	2 – 4 saat	80	99,76	6,480	4	0,166
	4-6 saat	36	96,17			
	6 saatten fazla	8	132,13			
	Total	213				

= Kruskal-Wallis H değeri

Tablo 7’deki analiz sonuçları incelendiğinde; katılımcıların sergiledikleri dilsel zorbalık, kimliğe bürünme ve siber sahtecilik davranışlarının günlük sosyal medya kullanım süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 8. Sosyal Medya Kullanım Süresine Göre Siber Mağduriyet Alt Ölçek Puanlarının Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Günlük Sosyal Medya Kullanım Süresi	N	Sıra ortalaması	Sd	p
Siber sahtecilik	1 saatten az	16	136,00		
(Bana yapıldı)	1-2 saat	73	107,72		
	2 – 4 saat	80	97,14	7,872	4
	4-6 saat	36	117,97		0,096
	6 saatten fazla	8	91,63		
	Total	213			
Dilsel mağduriyet	1 saatten az	16	138,34		
	1-2 saat	73	108,45		
	2 – 4 saat	80	100,29	5,611	4
	4-6 saat	36	106,01		0,230
	6 saatten fazla	8	102,56		
	Total	213			
Kimliğe bürünme	1 saatten az	16	137,66		
(Bana yapıldı)	1-2 saat	73	105,47		
	2 – 4 saat	80	98,43	6,317	4
	4-6 saat	36	114,26		0,177
	6 saatten fazla	8	112,63		
	Total	213			

= Kruskal-Wallis H değeri

Tablo 8’de yer alan siber mağduriyet deneyimlerine ilişkin bulgular incelendiğinde; sosyal medyada geçirilen sürenin dilsel mağduriyet, kimliğe bürünme ve siber sahtecilik düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir ($p > ,05$).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma; teknolojiadaki ilerlemelerle birlikte dijital cihazların ve mecraların bireylerin yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi neticesi olarak, şiddet kavramının biçim değiştirerek daha örtük, sürekli ve çoğu zaman görünmez bir nitelik kazanmasını ele almaktadır. Bu kapsamda

çalışma; dijital şiddetin bireyler tarafından algılanma biçimlerini, siber mağduriyet ve zorbalık deneyimlerini özellikle cinsiyet değişkeni bağlamında incelemektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, dijital şiddetin yalnızca teknik bir güvenlik sorunu olmadığını, aksine bireyin bu davranışları nasıl anlamlandırdığıyla ilişkili görünmez bir sorunsal

olduğunu göstermektedir. Mevcut çalışmada; maddi ve kavramsal karmaşayı önlemek adına, çağdaş şiddet çalışmalarındaki “şiddete maruz bırakılan” ifadesi yerine, ölçek adlandırmalarıyla uyum sağlamak amacıyla metinde “mağdur” ve “mağduriyet” kavramları tercih edilmiştir.

Bu çalışmada kadın ve erkeklerin dijital farkındalık algıları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, günümüzde internet erişimi ve dijital etkileşim süreçlerinin her iki cinsiyet için de benzer bir bilişsel farkındalık zemini oluşturduğunu destekler niteliktedir.

Literatürde algısal süreçlerin biyolojik cinsiyetten ziyade maruziyet biçimlerine (Watkins vd., 2016) ve dijital okuryazarlık pratiklerine (López-Barranco vd., 2025) odaklandığı; benzer algoritmalarla maruz kalan bireylerin ortak bir ‘dijital tehdit’ algısı geliştirdiğine ilişkin yayınlar bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2024) raporları da dijital şiddetle mücadelenin tüm toplumu kapsayan bir «risk okuryazarlığı» üzerinden yürütülmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Araştırmada siber zorbalık ve mağduriyet ölçeği düzeyleri arasında, kadınların siber mağduriyet düzeylerinin erkeklere oranla anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Siber mağduriyet, sadece maruz kalınan pasif bir davranış değil; aynı zamanda bireyin dijital ortamlara yönelik güven algısını sarsan psikolojik bir stres kaynağıdır. Benzer biçimde Akatay’ın (2024) çalışmasında da, dijital ortamların toplumsal cinsiyet normları sebebiyle kadınlar için bir ‘psikolojik baskı alanı’ haline dönüştüğünü savunulmaktadır. Erkeklerin mağduriyet puanlarının düşük olması bu deneyimleri ‘bastırma’, ‘rekabet’ veya ‘şaka’ olarak adlandırarak normalleştirme eğilimlerinden kaynaklanabilir. (Erdur-Baker, 2010).

Bu çalışmada kadınların özellikle dilsel mağduriyet ve dilsel zorbalık alt boyutlarında erkeklere oranla daha yüksek puan alması, literatürdeki geleneksel ‘saldırgan erkektir’ varsayımıyla çelişen özgün bir bulgu niteliğindedir. Erdur-Baker (2010) kadınların dijital ortamlarda daha çok örtük şiddet türlerine yöneldiğini ifade ederken; Arıcak (2011), siber zorbalığın kadınlar için bastırılmış duyguların bir deşarj yöntemi ya da dolaylı bir saldırganlık biçimi olarak görülebileceğine işaret etmektedir.

Bu durum, dijital şiddetin psikolojik düzeyde nasıl etiketlendiğiyle yakından ilişkili olarak yorumlanabilir.

Araştırmanın bir diğer enteresan bulgusu: “Siber sahtecilik (ben yaptım)” alt boyutunda kadınların erkeklerden anlamlı derecede yüksek puan almasıdır. Bu bulgu, kadınların dijital ortamlarda sahte kimlik oluşturma ya da başkasının kimliğine bürünme gibi eylemleri erkeklere göre daha sık gerçekleştirdiğini göstermektedir. Literatürde de belirtildiği üzere, dijital mecralardaki kimlik manipülasyonu genellikle bireylerin duygusal dışavurum ihtiyaçlarından ya da “sosyal maskeleme” arzusunun doğmasıdır (Watkins vd., 2016). Bu bağlamda, siber sahtecilik eylemlerinin basit bir kural ihlali değil, psikolojik bir telafi mekanizması olabileceği düşünülmektedir.”

Çalışmanın en dikkat çekici sonuçlarından biri, bireylerin dijital farkındalık algısı ile siber mağduriyet/zorbalık deneyimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olmasıdır. Bu bulgu, teknik ve etik kuralları bilmenin dahi bireyi şiddet döngüsünün parçası olmaktan korumaya yetmediği bir “farkındalık-davranış” kopukluğuna işaret edebilir. Bireyler, anonimlik ve fiziksel uzaklık sayesinde ahlaki değerleri davranış aşamasında devre dışı bırakıp eylemlerini rasyonalize edebilmektedir (Bandura, 2016). Nitekim farkındalık, etik bir sorumluluğa dönüşmediği sürece eylemsel koruyuculuk sağlamamaktadır (Karakuş ve Kılıç, 2024).

Bu ayrım, algısal boyutun davranışsal pratiklerden ayrıştırılması açısından literatüre katkı sağlayabilir. Eylem ve etik arasındaki bu boşluğun ancak algısal derinlikle dolabileceği belirtilmektedir (Floridi, 2014). Bu nedenle dijital şiddetin “nasıl anlamlandırıldığı” üzerinden ele alınması gerekmektedir (Akatay, 2024). Klinik açıdan bu sonuç, dijital algının sadece travmatik bir tetikte olma hali olmadığını, aynı zamanda istikrarlı bilişsel şemalarla ilişkili olduğunu savunmaktadır (Bandura, 2016). Bununla birlikte, siber eylemlerdeki bu algısal değişkenler dijital ortamın sınır tanımayan ve zamansız doğası ile de doğrudan bağlantılıdır (Willard, 2007). Dolayısıyla sadece farkındalık değil, psikolojik dayanıklılığı artırıcı müdahaleler de kritik bir öneme sahiptir.

Eğitim durumu değişkeni incelendiğinde, siber saldırılar, virüs ve bilişim suçları gibi teknik riskleri içeren alt boyutta yüksek lisans mezunları lehine anlamlı bir fark saptanmıştır. Öte yandan, “Dijital Etik, Haklar ve Sorumluluklar” alt boyutunda eğitim durumuna göre fark çıkmaması, eğitim sisteminin teknik donanım kazandırmada başarılı olsa da ‘dijital nezaket’ ve etik değerleri aşılama sınırlı kaldığını; siber nezaketin akademik dereceden ziyade sosyo-kültürel normlarla şekillendiğini gösteriyor olabilir (Kowalski ve Limber, 2013).

Araştırmada siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında saptanan pozitif yönlü güçlü ilişki, dijital şiddetin roller arası geçişkenliğe sahip, birbirini besleyen döngüsel bir yapı barındırdığı biçiminde yorumlanabilir. Rutin Aktiviteler Kuramı (Cohen ve Felson, 1979) bağlamında siber mağduriyet, internette geçirilen süreden ziyade riskli çevrim içi davranışlar ve mecralarla ilişkilidir; zorbalık yapanlar aynı zamanda uygun bir hedef haline gelmektedir (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013). Ölçek geliştiricileri Çetin vd. (2011), siber zorbalık ve mağduriyetin benzer psikososyal risklerden beslendiğini ve mağduriyetin bir intikam aracı olarak zorbalığa dönüştüğünü belirtmektedir. Ayrıca, günlük sosyal medya kullanım süresinin siber şiddet üzerinde fark yaratmaması, sorunun niceliksel (süre) değil, niteliksel (etkileşim türü ve kullanım amacı) olduğunu doğrulamaktadır (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013).

Bu durum, şiddeti açıklayan klasik kuramların mekânsızlık ve sürengenlik boyutuyla (Livingstone, 2008) ve sembolik düzeyde yeniden ele alınması gerektiğini belirtmektedir (Akatay, 2024). Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977) açısından da dijital ortamlar şiddeti normalleştirse de, farkındalık-davranış arasındaki eylemsel kopukluk bireylerin içsel değer yargılarının devreye girdiğini göstermektedir. Bilişsel Değerlendirme Modellerine göre ise durumun risk olarak kodlanması siber zorbalığı baskılayabilir (Lazarus, 1991; Özdemir ve Akar, 2011). Kadınların dilsel mağduriyet ve zorbalık puanlarının yüksekliği, şiddeti güç ve iktidar ilişkileri üzerinden açıklayan Feminist Kuram ile (Kelly, 1988) doğrudan örtüşür; dijital alan toplumsal cinsiyet kodlarını yeniden üretmekte ve dilsel mağduriyet bir susturma aracı olarak kullanılmaktadır. Şiddet içeren dilin bir statü

göstergesi haline gelmesi ise «şiddet alt-kültürü» normlarına uyumu yansıtmaktadır (Wolfgang ve Ferracuti, 1967).

Katılımcıların %16,9’unun dijital şiddete maruz kalma konusunda ‘emin değilim’ yanıtı vermesi, yasal haklar konusundaki gri alanları ve hukuk sistemine yönelik güven boşluğunu gösterdiği düşünülmüştür (Kowalski ve Limber, 2013). Türkiye’de yürürlükte olan 5651 sayılı kanun ve KVKK gibi düzenlemelerin varlığına rağmen, somut yaptırımların ve “dijital hak arama bilincinin” (Binark, 2014) toplum geneline aktarılması kritiktir; çünkü yasal okuryazarlık mağduriyetlerin raporlanmasında anahtar rol oynamaktadır (Floridi, 2014; Yankın, 2019). Bu noktada Patchin ve Hinduja (2010) da siber zorbalıkla mücadelede “empati inşasının” teknik bilgidenden daha koruyucu olduğunu belirtmektedir.

Klinik psikoloji perspektifinden bakıldığında, dijital şiddet; bireyin kendilik algısı, bilişsel şemaları ve travmatik aktarımlarıyla şekillenen çok boyutlu bir psikopatolojik süreçtir. Eğitim düzeyinin yüksekliğine rağmen sözel ve sembolik şiddet varlığını sürdürmekte, öz saygı tahribatına ve kendilik şemalarında bozulmalara yol açmaktadır (Arıcak, 2011; Tokunaga, 2010; Ünsal, 2005). Willard’ın (2007) dijital ortamın zamansız ve sınırsız doğası olarak tanımladığı bu yapı, mağdurda sürekli bir tetikte olma hali yaratmaktadır. Söz konusu süreç, anksiyete, depresyon ve sosyal geri çekilme gibi klinik semptomları da beraberinde getirmektedir (López-Barranco vd., 2025).

Söz konusu bilişsel ve duygusal tahribat, şiddetin siber alandaki hatalı bir savunma mekanizmasına dönüşmesine neden olmaktadır. Van der Kolk’un (2014) dikkat çektiği kontrol kaybı hissi; mağduru kontrolü yeniden kazanmak adına başkaları üzerinde güç uygulamaya iterek bir “travmatik aktarım” yaratmaktadır. Klinik açıdan bu süreç; bireyin güvenlik algısında bozulmaya, kendilik şemalarında tahribata ve kronik bir duygusal tükenmişliğe yol açmaktadır. Özellikle kadınların dijital dünyayı sadece bir risk alanı olarak değil; aynı zamanda aktif ve zaman zaman saldırgan bir “benlik temsili” mecrası olarak kullanması, şiddeti bireysel bir “anlamlandırma” sorununa dönüştürmektedir. Sonuç olarak; dijital şiddetle mücadelenin sadece teknik eğitimlerle sınırlı kalmaması; fail ve mağdur

rolleri arasındaki döngüsellliği kırmak adına empati odaklı, dijital vatandaşlık bilincini ve güvenlik hissini onarmayı hedefleyen bütüncül psikososyal programlarla desteklenmesi klinik bir zorunluluktur.

Bu çalışmanın bulguları, literatüre hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik önemli katkılar sunmaktadır. Kuramsal açıdan çalışma; dijital şiddetin yalnızca pasif bir mağduriyet alanı olmadığını, aksine anonimlik ve ahlaki uzaklaşma mekanizmalarıyla şekillenen, geleneksel cinsiyet rollerinin (özellikle kadınların dolaylı ve ilişkisel saldırganlık eylemlerinin) dijital platformlarda yeniden üretildiği dinamik bir süreç olduğunu kanıtlamaktadır. Uygulamaya yönelik olarak ise; siber şiddeti önlemede sadece teknik dijital farkındalığın yeterli olmadığı ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, klinik psikoloji uygulamaları ve psikoterapi süreçlerinde danışanların dijital yaşantıları rutin olarak sorgulanmalı; empati inşası, duygu düzenleme ve psikolojik dayanıklılığı artırıcı bütüncül psikososyal müdahale programları geliştirilmelidir.

Tüm bu katkılarına rağmen araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Verilerin kesitsel bir desende toplanmış olması, dijital farkındalık ile şiddet eylemleri arasındaki neden-sonuç ilişkisinin zamansal seyrinin kesin olarak belirlenmesini kısıtlamaktadır. Ayrıca, verilerin katılımcıların öz bildirimlerine dayanması ve örneklemin ağırlıklı olarak belirli bir eğitim düzeyindeki yetişkinlerde yoğunlaşması, sonuçların tüm topluma genellenebilirliği açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır.

Bu sınırlılıklar doğrultusunda, gelecekte yapılacak araştırmalarda dijital farkındalık ve şiddet davranışı arasındaki nedensel ilişkiyi gözlemlemek adına boylamsal araştırma desenlerinin kullanılması önerilmektedir. Nicel verilerin ötesine geçerek, bireylerin dijital şiddet deneyimlerini ve bu süreçteki psikolojik anlamlandırma mekanizmalarını derinlemesine inceleyecek nitel veya karma araştırma yöntemlerinin (örneğin derinlemesine mülakatların) tercih edilmesi alana zenginlik katacaktır. Son olarak, dijital şiddet yaşantılarının; bağlanma stilleri, kişilik özellikleri, travma geçmişi ve ahlaki uzaklaşma düzeyleri gibi farklı klinik değişkenlerle birlikte ele alınması, koruyucu ruh sağlığı politikalarının geliştirilmesinde kritik bir rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akatay, E. (2024). *Dijital kültürde şiddetin fenomenolojisi*. Akademik Yayınlar.
- Akbulut, Y. (2016). Çevrimiçi riskler ve siber zorbalık. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 40(2), 123-140.
- Aktaş, A. M. (2006). *Aile içi şiddet*. Elma Yayınları.
- Arıca, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arık, E. (2018). *Dijital mahremiyet: Yeni medya ve gözetim toplumu*. Literatürk Academia Yayınları.
- Armağan, A. (2013). Kimlik yapılarında değişim ve sanallaşan kimlik sunumları: Öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, (37), 1-20.
- Arslan, S. (2020). Siber zorbalık motivleri. İ. Tanrıkulu (Ed.), *Siber zorbalık içinde* (s. 118-145). Anı Yayıncılık.
- Babcock, J. C.; Jacobson, N. S.; Gottman, J. M. ve Yerington, T. P. (2000). Attachment, emotional regulation, and the function of marital violence: Differences between secure, preoccupied, and dismissing violent and nonviolent husbands. *Journal of Family Violence*, 15(4), 391-409.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. General Learning Press.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
- Bandura, A. (2016). *Moral disengagement: How people do harm and live with themselves*. Worth Publishers.
- Barındık, G. (2021). *Dijitalleşen medya ve yarattığı yeni şiddet alanı: Dijital şiddet* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Bauman, S., Cross, D. & Walker, J. (2013). *Principles of cyberbullying research*. Routledge.
- Binark, M. (2014). *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri*. Ayrıntı Yayınları.
- Bulunmaz, B. (2015). Yeni medyada nefret söylemi ve üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 73-88.
- CEDAW. (2017). Kadına karşı her türlü ayrımcılığın tasfiye edilmesine dair sözleşme: 35 numaralı genel tavsiye kararı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İnsan Hakları Serisi.
- Citron, D. (2014). *Hate crimes in cyberspace*. Harvard University Press.
- Cohen, L. E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American sociological review*, 588-608.
- Çetin, B., Yaman, E. ve Peker, A. (2011). Siber zorbalık ve mağduriyet ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 10(20), 1-19.
- DeKeseredy, W. S. & Schwartz, M. D. (2011). Theoretical and definitional issues in violence against women. C. M. Renzetti, J. L. Edleson, ve R. K. Bergen (Ed.), *Sourcebook on violence against women içinde* (ss. 3-20). Sage.
- Demirtaş, A. (2004). Sosyal sınıflandırma, kişilerarası beklentiler ve kendini doğrulayan kehanet. *İletişim Araştırmaları*, 2(2), 33-53.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and its relationship to traditional bullying. *Journal of Educational Technology*, 7(1), 35-47.
- Fawole, O. (2008). Economic violence to women and girls: Is it receiving the necessary attention? *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(3), 167-177.
- Floridi, L. (2014). *The onlife manifesto: Being human in a hyperconnected era*. Springer.
- Gökkaya, F. ve Tekinsav Sütçü, S. (2014). Çocuklar için zorbalıkla ilgili bilişler ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 54-63.
- Güleç, H., Topaloğlu, M.; Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4, 112-137.
- Horzum, M. B. ve Ayas, T. (2014). Orta Öğretim Öğ-

- rencilerin Psikolojik Belirtilere Göre Sanal Zorba ve Sanal Mağdur Düzeylerinin Yordanması. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2), 21-36.
- Hyde-Nolan, M. E. & Juliao, T. (2011). Theoretical basis for family violence. R. Fife ve S. Schragger (Ed.), *Family violence: What health care providers need to know* içinde (ss. 5-21). Jones & Bartlett Learning.
- İsmayılzade, L. (2017). Sanal dünyada sanal dönüşüm. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 1(3), 227-236.
- Kaos GL. (2023). *Bir anda... LGBTİ+ 'lara dijital şiddet araştırması*. <https://kaosgldernegi.org/images/library/dijital-s-iddet-raporu.pdf>
- Karakuş, T. ve Kılıç, M. (2024). Dijital farkındalık algısı ölçeği: Psikometrik özelliklerin incelenmesi. *Dijital Kültür Dergisi*, 10(38), 132-158
- Kavut, S. (2020). Kimliğin dönüşümü: Dijital kimlikler. *Selçuk İletişim Dergisi*, 13(2), 987-1008.
- Kelly, L. (1988). *Surviving sexual violence*. University of Minnesota Press.
- Klein, M. (1927). Criminal tendencies in normal children. *British Journal of Medical Psychology*, 7, 177-192.
- Kowalski, R. M. & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1 Suppl), S13-S20.
- Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. Altın Kitaplar Basımevi.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press.
- Livingstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: Teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media & Society*, 10(3).
- López-Barranco, P. J., López-Yepes, S., Conesa-Ferrer, M. B., Cayuela-Fuentes, P. S., Be-
ladiez-Pérez, M. d. M. & Jiménez-Ruiz, I. (2025). Violence Against Women on Social Networks: A Descriptive Analysis. *Healthcare*, 13(20), 2574.
- Lorenz, K. (2008). *İşte insan saldırganlığın doğası üzerine* (V. Ataman ve E. T. Güney, Çev.). Cumhuriyet Kitapları.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. İmge Kitabevi.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2024). *Şiddet biçimleri*. <https://morcati.org.tr/siddet-bicimleri/>
- Nair, G. (2015). *Gençlik şiddetinin toplumsal nedenleri (Sivas merkez ilçe örneği)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Odabaş, S. (2025). *Yetişkin kadınların deneyimlediği dijital şiddet ile sosyal destek algılarının ilişkisinin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi: Samsun örnekleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Ozulu, S. (2014). Nefret söyleminin engellenmesinde siyaset kurumu. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(7), 15-29.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 605-626.
- Özyürek, A., Kurnaz, F. B. ve Çetin, A. (2018). Demografik bazı özelliklerin aile içi şiddete ilişkin farkındalığı yordama düzeyi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 47-60.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80(12), 614-621.
- Polat, O. (2017). *Şiddet ve toplumsal boyutları*. Seçkin Yayıncılık.
- Seçgin, L. ve Tarı Selçuk, K. (2023). Sanal ağların distopyası: Kadına yönelik dijital şiddet. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 203-217.
- Serhat, M. ve Çelebi, S. İ. (2026). Ataerkil söylem,

- cinsiyet rolleri ve şiddet: Kızılılık şerbeti örneği. *Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları*, 4(13), 28-44.
- Soydınç, L. (2019). *Türkiye'de kadın sığınaklarına yönelik feminist model tartışmaları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi
- Şener, G. ve Abınık, N. (2021). *Türkiye'de dijital şiddet araştırması*. Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği (TBİD).
- Şensever, F. L. (2012). *Nefret suçları ve nefret söylemi izleme rehberi*. Sosyal Değişim Derneği.
- Tamer, N. ve Vatanartıran, S. (2014). Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2), 1-20.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277-287.
- UN Women. (2020). *Online and ICT-facilitated violence against women and girls during COVID-19* (UN Women Policy Brief).
- Ünsal, A. (2005). *Genişletilmiş şiddet sözlüğü*. Yapı Kredi Yayınları.
- Van der Kolk, B. A. (2014). *The body keeps the score: Brain, mind, and body in the healing of trauma*. Viking.
- Varjas, K., Talley, J., Meyers, J., Parris, L. & Cutts, H. (2010). High school students' perceptions of motivations for cyberbullying: An exploratory study. *Western Journal of Emergency Medicine*, 11(3), 269-273.
- Waseem, Z. (2016). Are you a racist or am I seeing things? Annotator influence on hate speech detection on Twitter. *Proceedings of EMNLP 2016 Workshop on Natural Language Processing and Computational Social Science* 138-142.
- Watkins, L. E., DiLillo, D., Hoffman, L. & Tempelin, J. (2016). The prevalence and correlates of emotional cyber aggression among young adults. *Journal of Family Violence*, 31(1), 1-11.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Research Press.
- Wolfgang, M. E. & Ferracuti, F. (1967). *The subculture of violence: Towards an integrated theory in criminology*. Tavistock Publications.
- World Health Organization. (2024). *Violence against women estimates, 2024 update: Global, regional and national prevalence estimates...*
- Yaman, E.; Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları.
- Yankın, F. B. (2019). Dijital dönüşüm sürecinde çalışma yaşamı: Dijitalleşmenin cinsiyet ve farkındalık bağlamında analizi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-38.
- Yaşa, H. ve Öksüz, O. (2020). Nefret söyleminin inşasında sosyal medyanın rolü: Ekşi Sözlük örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 1383-1408.
- Yenilmez, Ç. ve Seferoğlu, S. S. (2013). Sanal zorbalık ve öğretmenlerin farkındalık durumlarına bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 420-432.
- Yıldırım, E. (2019). *Sosyal medyada kadınlara yönelik dijital şiddet* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Yıldız, A. N., Kaya, M. ve Bilir, N. (2011). *İşyerinde şiddet*. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu.
- Zweig, J. M., Dank, M., Yahner, J. & Lachman, P. (2013). The rate of cyber dating abuse among teens and how it relates to other forms of teen dating violence. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(7), 1063-1077.